

TÖKÉCZKI LÁSZLÓ (1951–2018)

BORSODI CSABA

SZUBJEKTÍV EMLÉKEZÉS

Nem könnyű emlékezni egy olyan pályatársra, akinek még tennivalói voltak, még újabb munkákat vártunk tőle, és aki alkotóereje teljében távozott.

Tökéczki Lászlónak az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara volt a munkahelye 1981-től. Bár keresték és hívták más munkahelyre, ő mindig hű maradt az alma materhez. 1989 óta az ELTE Történeti Intézete Művelődéstörténeti Tanszék oktatója volt, s kilenc évig annak vezetője is.

Közöttünk három év korkülönbség van, mindkettőn a Rátkó-korszak gyermekei vagyunk. Ő az ország keleti végén született, én a nyugati végén pár kilométerre az osztrák határtól, a vasfüggönytől. Tökéczki Laci ízig-veéig református közegben nőtt fel, én egy több mint háromszáz éves, színekatolikus faluban. A körülmények sokban befolyásolták mindkettőnk további pályáját.

Tökéczki tanár urat 2014. március 15-én a Magyar Érdemrend középkeresztjével tüntették ki. Ekkor az elte.hu-nak adott interjújában arra kérdésre, hogy mi vezette őt a történeti pályára, az alábbi választ adta: „Az ilyen érdeklődés általában a családi hagyományok és a személyes hajlandóság alapján jön létre. Én nem gimnáziumban, hanem technikumban érettségiztem, de aztán teljesen nyilvánvalóvá vált, hogy semmi közöm a műszaki tudományokhoz. Így aztán Debrecenbe jelentkeztem, majd két év elvégzése után Budapesten, történelem szakon fejeztem be az egyetemem.”

A MŰVELŐDÉSTÖRTÉNETÉSZ PÁLYAKÉPE

Tökéczki László az Abaúj megyei Szikszón született (Trianon után Szikszó Abaúj-Torna vármegye székhelye volt 1938-ig, majd 1945 és 1950 között Abaúj megyéé), gyermekévei Felsődobozán, egy kis Hernád menti faluban teltek.

Miskolcon járt technikumba, majd 1970 és 1972 között a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának történelem–német szakán tanult. Két év elvégzése után átjelentkezett az ELTE azonos szakára, és 1975-ben történelem–német szakos tanári oklevelet szerzett. Az ELTE-n töltött három tanév alatt az akkori Budaörsi úti kollégium (ma Körösi Csoma Sándor Kollégium) lakója volt. A munkásszállónak épült tizenegyeletemes épületben 1972 őszén nem voltak éppen ideális feltételek. Tökéczki egyetemi éveiről és tanáiról a már említett egyetemi honlapnak adott interjújában így beszélt: „Szakmailag voltak jó tanárain, akiket becsültem. De éppen azért mentem el a művelődéstörténet felé az akkor és sok tekintetben ma is uralkodó kronologikus politikatörténet helyett, mert olyan időszakban végeztem az egyetemem, amikor a marxista történetírás összefüggéseiben nem láttam sok lehetőséget. Olyan területet választottam, ahol a napi politikának és az ideológiának kevésbé volt szerepe.” Tanárszakon végzett, és mi más pálya kínálkozott volna

Tökéczki László fontosabb művei

Prohászka Lajos. OPKM, 1989.

Magyar liberalizmus (szerk.) Századvég, 1993.

Magyar konzervativizmus. Hagyomány és jelenkor (szerk.) Battyhány Lajos Alapítvány, 1994.

Történelem, eszmék, politika. Kairosz, 1999.

Tisza István eszméi, politikai arca. Kairosz, 2000.

Történelmi arcképek. I. kötet: Politikusportrék a dualizmus korából. XX. Század Intézet–Kairosz, 2002.

Tisza István. Válogatott politikai írások és beszédek (szerk.) Osiris, 2003.

Kell-e az államot lerombolni? Kairosz, 2005.

Vázsonyi Vilmos eszméi, politikai arca. XX. Század Intézet, 2005.

Történelmi arcképek. II. kötet: Magyar politikusportrék a két világháború közötti időszakból. XX. Század Intézet, 2013.

egy vidékről Budapestre került ifjúnak, mint a középiskolai tanárság – kipróbálta magát hát a tanári pályán, a kispesti Landler Jenő Gimnáziumban tanított három esztendő.

1978-ban éles váltás következett a pályáján. A Magyar Tudományos Akadémia Neveléstörténeti Kutatócsoportjának lett a segédmunkatársa. Elsősorban sajtótörténeti kutatásokat végzett. A kutatócsoport 1981-ben került az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karára. A kutatócsoport egyes tagjai óraadói megbízást kaptak, és bekapcsolódtak a neveléstörténeti kurzusok oktatásába. Az akkori kétszakos, ötéves tanárképzés során a neveléstörténet minden tanárszakos hallgató számára kötelező volt. Tőkéczi László egy rövid időszakban tanított az egri tanárképző főiskola budapesti kihelyezett tagozatán is. A kihelyezett kar 1983-tól az ELTE Általános Iskolai Tanárképző Főiskolai Kara lett. Tőkéczi László a BTK Neveléstudományi Tanszékén tudományos munkatársként, majd egyetemi adjunktusként dolgozott 1989-ig. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem értesítője 1989–90-ben a kari tanács választott tagjaként említi, ami egyben azt jelzi, hogy a rendszerváltás

idején a kari közéletben vállalt feladatot. Tőkéczi László a tudományos pályáját sem hanyagolta el: 1987-ben megszerezte a kandidátusi fokozatot.

1989 Tőkéczi László életében több változást is hozott. Erről a következőképpen nyilatkozott 2017-ben (az alkalom Széchenyi-díjjal való történeti kitüntetés volt). A Magyar Távirati Irodának ekkor ezt mondta: „Bár történésznek készültem és mindvégig tudományos pályán te-

vékenykedtem, már a rendszerváltás előtt meghoztam egy döntést: nem az egyetemi karrier a legfontosabb, hanem az ismeretterjesztés, a nép felvilágosítása.” Súlyos döntés, de az adott korszakban érthető döntés. Tőkéczi László a meghozott döntését élete végéig betartotta.

A másik változás az egyetemi életében történt. Előbb megbízott előadóként, majd egyetemi docensként a Művelődéstörténeti Tanszék főállású oktatója lett. Egy különleges tanszékre került, amely egyedülálló volt a magyar felsőoktatásban. Az ELTE jogelődjein 1898-tól Békefi Remig, majd pedig Domanovszky Sándor vezetésével működött a Magyar Művelődéstörténeti Tanszék. Domanovszky Sándort azonban 1948-ban nyugdíjazták, és ezzel a tanszék is megszűnt. Huszonnégy év elteltével, 1981-ben alapították újra Művelődéstörténeti Tanszékét Németh G. Béla professzor vezetésével. Akkor Hanák Péter, Kósa László, Szegedy-Maszák Mihály, Gerő András alkotta a testületet. Amikor Tőkéczi átkerült a tanszékre, már Kósa László vezette, és Hanák Péter, Fábri Anna, Gereben Ágnes és Gerő András volt a tanszék tagja. Ebbe a közegebe érkezett a '90-es években Heiszler Vilmos, Kiss Gy. Csaba, Csorba László és félállásban Vörös Károly. Hanák és Vörös Károly nyugdíjba ment, a rendszerváltásban többen a Magyar Demokrata Fórumban, de voltak, akik a szociáldemokrata szerveződésekben vettek részt, mások pedig más ellenzéki mozgalmakban. (Az ELTE bölcsészkarának szerepét a rendszerváltásban még nem vizsgálta senki.) Tőkéczi itt talált az egyetemen belül otthonra. Az egyetemi oktatás mellett az adott időszakban a helyzet azt kívánta, hogy egyetemi oktatók is szerepet vállaljanak az új rendszer kialakításában. Talán ide is illik Tőkéczi egy másik mondata, amit ugyancsak az említett MTI-interjúban mondott: „Ez sok időt és energiát vett el a tudományos karriertől, de nem panaszkodom: az ember ott szolgál, ahol tud.”

2005-ben habilitált, majd pedig Kósa professzor úr tanszékvezetésből való távozása után, 2007-től 2016-ig a Művelődéstörténeti Tanszék vezetője volt. A Történeti Intézet igazgatóhelyetteseként, már korábban is dolgoztam együtt vele, de a Budaörsi úti kollégiumból is ismertem, igazán pedig 2008-tól – amikor az intézet igazgatója lettem – működünk együtt vele. *Tőkéczi tanszékvezetőként is megmaradt Tőkéczi Lacinak.* Nem voltak allűrjei, minden kérdésben megvolt a határozott véleménye. Az intézet akkoriban 11 tanszékéből állt, az intézeti tanács pedig a hallgatókkal együtt 20 főből, igen eltérő álláspontok-

ezt mondta: nem az egyetemi karrier a legfontosabb, hanem az ismeretterjesztés, a nép felvilágosítása

kal. Az egymástól eltérő véleményekről folytatott viták mindig megmaradtak abban a mederben, amit egymás véleményének a tisztelete kívánt. Tőkéczi, elérvén a 65 éves életkort, ami után az egyetemen vezetői posztot betölteni nem lehet, visszavonult és nyugállományba ment. Többször beszéltünk egymással négy szemközt, a visszavonulásról, arról, hogyan tovább. Természetesnek tartotta, hogy eddigi munkáját folytatja, ha kicsit visszafogottabban is. Nem beszélt sohasem arról, hogy betegség gyötörné.

ÖRÖKSÉG

Mit is jelentett az egyetem, a kar és az intézet számára Tőkéczi László? Egy az alma materhez mindig hű, igazi eltés életet. Mindig számítani lehetett segítségére, véleményére, alkotni akarására. Mit jelentett oktatóként? Nehéz ezt megítélni, hiszen én koromnál fogva nem lehettem tanítványa; az talán a legnagyobb dicséret egy oktató számára, ha a tanítványok úgy emlékeznek tanárukra, hogy nagyon jó, gondolatébresztő, vitatkozós órákat tartott *s büszkeség Tőkéczi-tanítványnak lenni.* – Tőkéczi László ilyen oktató volt. Mivel az ELTE történelem szakára járó hallgatók meggyőződésük szerint a legjobbak közé tartoznak, kritikai attitűdjük mindenképpen az, itt kivívni ezt a tisztelet nagyon nagy dolog.

Tőkéczi László név alatt a Magyar Tudományos Művek Tárában 1976-tól 2017-ig 197 cikk, recenzió, tanulmány és monográfia található. Ezek a munkák tükrözik Tőkéczi László széles érdeklődési körét: a 19–20. század fordulójának és a 20. század első felének eszmetörténete, Tisza István, neveléstörténet és protestáns egyháztörténet a 19–20. században. Nyolc doktorandusz hallgatónak volt témavezetője. Közülük öten szereztek meg a doktori címet, többek között ifj. Bertényi Iván és Békés Márton.

Az intézet vezetőjeként próbáltam meg felidézni Tőkéczi László egyetemi útját, de természetesen nem lehet teljes ez a szubjektív visszaemlékezés anélkül, hogy Tőkéczi közéleti szerepéről ne essen szó. Docens úr 1991-től volt a *Hitel* szerkesztője, 1994-ben lett a *Valóság* főszerkesztője, részt vállalt a *Protestáns Szemle* szerkesztésében. Ezekben a folyóiratokban sok tanítványának is lehetőséget teremtett munkáik megjelenésére. Alapító tagja volt a Duna Televízió első kuratóriumának. Haláláig alelnökölte a Tudományos Ismeretterjesztő Társulatot. 1999 óta tagja volt a Közép- és Kelet-európai Történelem és Társadalom Kutatásáért Közalapítvány kuratóriumának, 2016–17-ben részt vett az 1956-os Emlékbizottság történész munkacsoportjában. Tőkéczi László a Magyar Református Egyház vezetésében is feladatokat vállalt: 2002-ben a Dunamelléki Református Egyházkerület világi főjegyzőjének, 2009-ben világi főgondnokának választották.

Az 1990 előtt önmaga által vállalt feladatának, amelyről kitüntetésekor beszélt, maximálisan eleget tett. Évente száznál több előadást tartott a történelemről, közügyekről, politikáról, egyházzól, Magyarországon és a határokon túli magyarlakta területeken.

2014-ben megkapta a Magyar Érdemrend középkeresztjét, 2017-ben a Széchenyi-díjat. Nem hajszolta a kitüntéseket, elismeréseket. Egyszerűen szolgált.

Tőkéczi László még nem volt 67 éves, amikor 2018 januárjában meghalt.

(Dimény András felvétele, reformatus.hu)